

לשכת רב הקמפוס

אוניברסיטת בר-אילן

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבו עי

פרשת לך לך, תשע"ו
מספר 1141בית הספר ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

היכן קיבל אברהם אבינו את ההבטחה על הארץ?

חגי בן ארצי

א. אלון מורה

התחנה הראשונה של אברהם אבינו בארץ ישראל הייתה באלון מורה שבאזור העיר שכם שבמרכז השומרון: "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאֶרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֵם עַד אֵלּוֹן מוֹרָה" (בר' יב:ו). כאן קיבל אברהם את ההבטחה הראשונה על הארץ, והודה עליה לה' ע"י הקמת מזבח: "וַיֵּרָא ה' אֶל-אַבְרָם וַיֹּאמֶר לוֹרְעָף אַתָּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' הַנִּרְאָה אֵלָיו" (שם:ז). היכן נמצא אותו "אלון מורה"? מסתבר שאת ההבטחה קיבל אברהם במקום הגבוה ביותר באזור שכם, שממנו ניתן לראות את כל הארץ. הביטוי: "לוֹרְעָף אַתָּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת" משמעו שהראה לו אותה. העיר שכם מוקפת בארבעה הרים: הר כביר מצפון מזרח, שגובהו 770 מטר מעל פני הים; הר יאנון מדרום מזרח, שגובהו 870 מטר, ועליו היישוב איתמר; הר גריזים מדרום לשכם, שגובהו 880 מטר, והר עיבל מצפון לשכם, שגובהו 940 מטר. ההר הגבוה מכולם הוא אם כן הר עיבל, וממנו תצפית מרהיבה על כל הארץ, וזאת הסיבה שבגללה מיקם צה"ל על הר עיבל מתקן ראדאר גדול. סביר להניח שאברהם אבינו עמד על הר עיבל, והר זה נקרא גם אלון מורה, כי האלונים שבראשו נראו מכל מקום והיו "מורה דרך" לכל השיירות.¹

ב. מקדם לבית-אל

התחנה השנייה במסעו של אברהם הייתה "מְקֻדָּם לְבֵית־אֵל": "וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם (מאלון מורה) הַהָרָה מְקֻדָּם לְבֵית־אֵל וַיֵּט אָהֳלָה בְּיַתֵּי אֵל וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַה' וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'." (שם:ח). כאן קרא אברהם אבינו לראשונה בשם ה', וכאן קיבל את ההבטחה על הארץ בפעם השנייה: "כִּי אֶת־כָּל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנֶּה וְלוֹרְעָף עַד־עוֹלָם" (שם:טו). היכן עמד אברהם "מקדם לבית-אל"? "מקדם" פירושו ממזרח. כלומר, הוא עמד על הר גבוה וכולט ("ההרה" – אל ההר הגדול) ממזרח לבית-אל. ואכן, ממזרח לבית-אל נמצא הר בעל חצור, שגובהו כ-1016 מ', והוא ההר הגבוה ביותר בהרי בית-אל. גם מהר זה תצפית מרהיבה על כל הארץ, וגם כאן מיקם צה"ל מתקן ראדאר מאותה סיבה בדיוק שבתר בהר עיבל. ואכן, באחת ממגילות ים המלח, במגילה חיצונית לספר בראשית, נמצא כתוב במפורש שה' אמר לאברהם לעלות אל "רמת חצור". כלומר, כבר בתקופת בית שני הייתה מסורת שהר בעל חצור הוא המקום שממנו ראה אברהם

* ד"ר חגי בן ארצי מרצה בבית הספר ללימודי יסוד ביהדות. לאחרונה הפיק את סדרת הסרטים "תנ"ך בשטח". המאמר מוקדש ליום הולדתו ה-38 של הישוב בית-אל.

¹ נראה שזאת הסיבה שמזבח יהושע נבנה דווקא על הר עיבל (יהושע ח:ל), במקום שבו קיבל אברהם אבינו את ההבטחה הראשונה על הארץ. כיבוש הארץ בימי יהושע בא מכוחה של ההבטחה הא-לוהית לאבותינו, ויהושע ובני-ישראל היו השליחים למימוש ההבטחה.

את הארץ, ושם וקרא בשם ה'.²

ג. אלוני ממרא

התחנה השלישית במסעו של אברהם הייתה "אלוני ממרא": "וַיָּאֶהֱל אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֵי מְמַרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּכְן־שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה" (יג:יח). כאן קיבל אברהם את ההבטחה על הארץ בפעם השלישית: "וַנְּתַתִּי לָךְ וְלְזָרְעֶךָ אֶת־אֶרֶץ אֶת־אֶרֶץ מִגְרִיף אֶת־אֶרֶץ פְּנֵעַן לְאַחֲזֵת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לְאֵל־לְהִימָ" (יז:ח). גם כאן, כמו בשני המקומות הקודמים, בנה אברהם מזבח כדי להודות לה'. היכן "אלוני ממרא אשר בחברון"? מקובל לזהות את המקום באתר ארכיאולוגי חשוב שנמצא בצומת הזכוכית שמצפון לחברון. ליד האתר נמצא הר גבוה (ראס אל הווא) כ-1020 מ', וגם ממנו ניתן לראות את המרחבים של דרום הארץ.

ד. המכנה המשותף

נמצאנו למדים שבשלושה מקומות ניתנה הבטחת הארץ לאברהם: באלון מורה שליד שכם, על ההר שמזרח לבית-אל, ובאלוני ממרא שליד חברון. לפי הזיהוי שהצענו מדובר בהר עיבל שליד שכם (940 מ'), בהר בעל חצור שליד בית-אל (1016 מ'), ובהר שבין חברון לחלחול (1020 מ'). המשותף לכל שלושת המקומות הללו שהם על הרים גבוהים ומהם אפשר לראות את הארץ, כפי שאמר ה' לאברהם: "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אַתָּה שָׁם צְפֹנָה וְנִגְבָּה וְקִדְמָה וַיִּמָּה" (יג:יד). למעשה, שלוש הנקודות הללו הן שלוש הפסגות של שדרת ההר המרכזי של ארץ-ישראל: הר עיבל הוא הגבוה בהרי השומרון (צפון), הר בעל חצור הוא הגבוה בהרי בית-אל (מרכז), ואלוני ממרא זו הנקודה הגבוהה בהרי חברון (דרום). כך מקיף אברהם אבינו במבטו את כל חלקיה של ארץ-ישראל – "צפונה ונגבה וקדמה וימה".

אמנם, המבט אינו מספיק לצורך הקניין וההתקשרות, ולכן קיבל אברהם אבינו גם את הצו: "קוּם הַתְּהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְפָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לָךְ אֶתְנַנְנָה" (יג:יז). ואכן הוא קיים את הצו הזה בקפדנות ובהתמדה: "וַיֵּלֶךְ לְמִסְעָיו מִנְּגֹב וְעַד־בֵּית־אֵל עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־הָיָה שָׁם אֶהְלֶה בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית־אֵל וּבֵין הָעֵי" (שם:ג).

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
הדף מופיע באינטרנט באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן
כתובת: <http://www.biu.ac.il/JH/Parasha>
כתובת המייל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: פרופ' עמוס פריש
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

² לפי הזיהוי הזה העי נמצאת ממזרח להר בעל חצור, שהרי בית-אל נמצאת במערבו של ההר ואברהם עמד "בין בית-אל ובין העי". ואכן חוקרים רבים מזהים את העי עם חירבת מְרַנְנָה, אתר ארכיאולוגי ממזרח להר בעל חצור, ליד מעין עין סְמִיָּה. באתר זה נתגלו שרידים של עיר כנענית גדולה, המתאימה לתיאור המקראי של העי. באזור זה ניתן לשחזר היטב את מהלך המלחמה של יהושע עם העי. ראו מאמרו של יואל אליצור, "בין בית אל ובין העי - שאלת זיהוי העי", בתוך ספרו **מקום בפרשה** עמ' 19-31.